

BALŲ *līv-, FINOUGRŲ *līv-

Finougrų kalbos turi apeliatyvą *līva, *liva, kurio bendresnė reikšmė, matyt, buvo susijusi su purvo, dumblo bei pan. sąvokomis: uralo finų *liiva* „košė, dumblas, gleivės“, vod. *liva* „smėlis“, est. *liiv* „smėlis“. Manoma, kad balsio *i* ilgumas yra antrinis, atsiradęs vėliau dėl Pabaltijo finų kalbų *līva „dumblas, vandens augalai“ analogijos. Pastarasis žodis yra skolinys iš germanų *slīva. Senesnįjį vokalizmą, spėjama, turi išlaikęs suom. *liva* „smėlis“¹.

Šie finougrų kalbų žodžiai yra patekę į rusų kalbą, daugiausia į šiaurės Rusijos tarmes: *лыва, лива* „klampi, liūnuota vieta baloje; valka po lietaus; tankus balų miškas“, sen. rus. *лыва* „bala“, *лывина* „balų miškas“. Į rusų kalbą šie žodžiai atėjo greičiausiai iš suomių ar karelių kalbų – suom., karel. *liiva* „dumblas, maurai“². J. Endzelyno, M. Fasmerio ir kt. nuomone, latvių fiziografinis terminas *līvis* „pelkė, pelkėta, liūnuota vieta“ yra skolinys iš rus. *лыва*³.

Neneigdamas tokio skolinimo galimybės, vis dėlto norėčiau atkreipti dėmesį, kad lat. *līvis* „pelkė“ gali būti gautas ir tiesiog iš pabaltijo finų kalbų – est. *liiv*, suom. *liiva* ar pan. Sunku patikėti, kad šiaurės Rusijos tarmių ar sen. rusų kalbos finougrizmas atėjo į latvių kalbą, paplito iki pat Baltijos pajūrio, tačiau vartosenoje, latvių literatūrinėje kalboje neįsitvirtino. Kad jis turėjo būti žinomas net pietvakarių Latvijoje, rodo iš jo susidariusių vietovardžių geografija, pvz.: *Liepāja* (seniau *Lyva, Live*) ir kt. Šiuo atveju ypač svarbus yra Limbažų raj. Ruozēnų apyl. upės vardas *Līv-upē*. Jis yra iš paestijo, tad jo finougriška kilmė yra akivaizdi (žr. toliau).

Kitos baltų kalbos – lietuvių, prūsų – šio ar pan. apeliatyvo neturi. Todėl, atrodytų, reikalas aiškus – latvių *līvis* yra skolinys, atėjęs iš finougrų kalbų

¹ Dėl to plačiau žr. Иллич-Свитыч В. М. Опыт сравнения ностратических языков (семитохамитский, картвельский, индоевропейский, уральский, дравидийский, алтайский). Сравнительный словарь (1–3). Указатели. – М., 1976, с. 27.

² Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – М., 1967, т. 2, с. 539.

³ Mülenbacha K. Latviešu valodas vārdnīca. Redīgējis, papildinājis, turpinājis Endzeļins J. – Rīgā, 1927, t. 2, p. 491; Фасмер М. Указ. соч., с. 539.

arba iš rusų kalbos tarmių (rusų kalbos žodžiai yra gauti, kaip minėta, iš šiaurinių kaimynų finougrų).

Tačiau vis dėlto šiuo iš pirmo žvilgsnio gana įtikimu konstatavimu finougrų *liv-*, baltų *liv* problemos sprendimo galimybės, mūsų akimis, nesibaigia. Svarbiausia čia yra visų baltų kalbų vardynas, kuris klausimą gerokai išplečia ir sukomplicuoja.

Tikrinių žodžių su *liv-*, *liv-* lietuvių, latvių, prūsų kalbose yra kelios dešimtys. Jų kilmė bei daryba labai įvairi. Pirmiausia išsiskiria asmenvardžiai, kurių ryšys su lat. *līvis*, suom. *liiva* ar pan. bemaž nė vienu atveju nėra įmanomas. Prie jų galima priskirti, pavyzdžiui, latvių pavardę *Līvens*, kuri gali būti iš vok. *Lievens*⁴. Neabejotinas germanizmas yra ir latvių pavardė *Līventāls*⁵. Latvių pavardės *Līvs* bei *Līviņš* galbūt yra etnoniminės kilmės, sietinos su lat. *līvis*, *līvs* „lybis, lybių, lyvių tautybės žmogus“. Šiaurės Lietuvos pavardė *Lýva* (Saločiai, Vaškai, Laižuva), matyt, yra latvizmas — ji sietina su latvių pavarde *Līvs* ar pan. bei toliau — su lat. *līvis*, *līvs* „lybis“⁶. Palatvės (Joniškis, Linkuva) pavardė *Livanas* yra iš latvių minėtos pavardės *Līvens*. Dar toliau nuo kalbamo latvių žodžio *līvis* yra lietuvių pavardės *Lýveris*, *Lyverys*, *Liverys*, *Liveris*. Visos jos yra iš Vakarų Lietuvos (Švėkšna, Klaipėda, Endriejavas, Veiviržėnai). Galbūt jos yra pravardinės kilmės, sietinos su lat. *līveris* „valkata, skarmalius, driskius“.

Kiek sunkiau paaiškinti pavardės *Liveikis* kilmę. Ji žinoma tik Molėtų apylinkėse (Kaližų k.). Atrodo, kad dėl jos autentiškumo ar bent archaiškumo yra pamato abejoti, nes *Liveikis* yra dvigubos pavardės *Liveikis-Viņgris* (ar *Viņgris-Liveikis*) vienas narys. Galbūt ji yra vėliau pakitusi iš **Leveikis* ar pan., plg. liet. *Leveikà*.

Prūsų asmenvardžio *Lywit*⁷ kilmė taip pat neaiški. Atrodo, būtų pamato siekti jį su kitu prūsų antroponimu *Lewyte* bei su prūsų vietovardžiu *Lewitygen*⁸, *Lewieten*, *Lewythen*⁹. Be to, plg. lat. asmenvardį *Lyvitte*, *Livite*¹⁰.

Kur kas sudėtingiau paaiškinti baltų kalbų vietovardžių su *liv-*, *liv-* kilmę. Jų yra kelios dešimtys, daugiausia Latvijoje. Čia svarbiausia — susekti, atsijoti iš jų tuos, kurie yra vėlesni, ypač kurie yra asmenvardinės kilmės. Tokių yra nemaža, o gal net dauguma, ypač Lietuvoje. Antai mikrotoponimai *Lyvōs kálnas*

⁴ Gottschald M. Deutsche Namenkunde. — Berlin, 1954, S. 407.

⁵ Žr. Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. — Rīgā, 1961, I daļa, 2. sējums, p. 324.

⁶ Liet. pavardės *Livas* (Panevėžys) bei *Livà*, *Livas* (Kaunas), atrodo, yra vėlesni perdirbiniai iš *Lýva*, **Lyvas* ar pan.

⁷ Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925, S. 52.

⁸ Ten pat.

⁹ Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922, S. 88.

¹⁰ Blese E. Latviešu personu vārdi un uzvārdi studijas. I. Vecākie personu vārdi un uzvārdi (XIII—XVI g.s.). Rīgā, 1929, p. 205.

(Luokė), *Liviškis* dirva (Joniškis) ir *Lyviškis* kalnelis (Vaškai) vestini iš liet. pavardžių *Lýva*, *Livà*. Kaimo vardas *Liveikiiai* (Leliūnai) sietinas su pavarde *Liveikis*, kaimo vardas *Lyveriai* (Klaipėda) – su pavarde *Lyverys*, kaimo vardas *Lỹviškiai* (Pagiriai) – su pavarde *Lýva*, kaimo vardas *Lỹvoniškiai* (Kražiai) – su pavarde *Livanas* ar pan.

Kaišiadorių raj. kaimo vardas *Livintaĩ* yra iš upės vardo *Livintà*.

Nemaža dalis Latvijos vietų vardų su *liv-* taip pat yra antroponiminiai. Tačiau jų išskirti iš neantroponiminių yra labai sunku.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į tai, kad Latvijoje greta vietų vardų su *liv-* žinomi keli (bene tik 3) su *liv-*: *Liviki*, *Livni* ir *Livonija*¹¹. Tačiau visų jų autentiškumas abejotinas. Antai oikonimas *Liviki*, matyt, yra antrinė lytis iš *Liviki*, nes tų pačių vietų pievos vardas jau rašomas su *i*: *Livikas*¹². Oikonimo *Livni* gretiminė ir, atrodo, senesnė lytis yra *Livēni*¹³. Oikonimas *Livonia* J. Endzelyno yra kildinamas (su klaustuku) iš istorinio vietovardžio *Livonia*¹⁴. Tai nėra visiškai tikras aiškinimas, nes Rankos oikonimas turi gretimę ir, matyt, autentiškesnę lytį *Livāni*¹⁵, o Palsmanės *Livonia* – lytį *Livāni*¹⁶.

Taigi susidaro įspūdis, kad autentiški Latvijoje bene bus tik vietų vardai su *liv-*.

Dauguma jų tiesioginio ryšio su latvių kalbos apeliatyvu *līvis* „pelkė“ gali neturėti, tačiau jų interpretacija yra gana sudėtinga. J. Endzelynas savo žodyne iš bendro visų jų lizdo išskiria ir atskirai etimologizuoja tik tris: oikonimą *Livakas*, kurį kildina iš suomių vietovardžio *Liivaku*; oikonimą *Liventāli*, kurį veda iš vokiškos kilmės latvių pavardės *Liventāls*; kapų vardą *Liveriškes*, kurį atsargiai sieja su lat. *liveris* „valkata, driskius“. Dėl šio siejimo reikia pridurti, kad jis nėra visiškai tikslus. Vietovardis *Liveriškes* yra Liepojos raj. Dunikos apylinkėje, t. y. prie pat Lietuvos. Jo priesaga *-iškes* taip pat patvirtina jo ryšį su lietuvių vardynu. Greičiausiai jis yra posesyvinės reikšmės vedinys iš asmenvardžio *Ljveris* ar pan. (žr. anksčiau).

Visi kiti latvių vietovardžiai su *liv* J. Endzelyno žodyne pateikti viename lizde. Jie lyginami ir su lat. *līvis* „lybis“, ir su lat. *līvis* „pelkė“, ir su *līvenis* (bei *līviņa* ar *līviņas*) „pelkėta, klampi vieta; pelkėtas, klampus jūros krantas“, ir su *līva* (reikšmė ne visiškai aiški: *guovs kei līva* – sakoma apie riebią, plačią nugara

¹¹ Endzelīns J. Min. veik., p. 313.

¹² Ten pat, p. 324.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Ten pat, p. 313.

¹⁵ Ten pat, p. 324.

¹⁶ Ten pat, p. 313.

karve, kuri eidama linguoja, liumpsi¹⁷). Be to, dar gretinama su liet. *Lyvā* kalnas (greičiausiai tai mūsų jau minėtas kilmininkinis oronimas *Lyvōs kālnas*), *Lỹvoniškiai* kaimas (kaip sakyta, tai asmenvardinės kilmės oikonimas) ir su suom. *Liiva* kaimas. Taigi lyginama su labai daug kuo, tačiau kuris konkrečiai latvių vietovardis gali būti kilęs iš vieno ar kito lyginimui pateikto apeliatyvo ar toponimo, nepasakoma.

Kai kuriuos Latvijos vietų vardus su *liv-* yra aiškinęs K. Būga. Etnoniminės kilmės (iš *lỹvis*, lat. *lĩvis* „lybis“) jis laiko latvių vietų vardus *Lĩva*, *Lĩvas*, *Lĩvu pagasts*, *Lĩvkalni*, *Lĩve*, *Lĩves*, *Lĩvāni*, *Lĩvene*, *Lĩvenes*¹⁸ ir *Lĩvbērze*¹⁹. Kitoje vietoje tą patį vietovardį *Lĩva* K. Būga jau kildina iš est. *liiv* (kilm. *liiva*) „smėlis, žvyras“²⁰.

Mūsų nuomone, prie etnoniminių dar būtų pamato skirti ir kai kuriuos kitus Latvijos toponimus. Tai *Lĩves-pagasts*, *Lĩves* vienkiemis, *Lĩvānu-pagasts* (*Lĩvāns*, *Lĩvāni*)²¹ ir galbūt dar vienas kitas.

Kita dalis gali būti asmenvardiniai. Tai pirmiausia *Lĩveni* vienkiemis ir *Lĩvēni* kaimas²². Jų ryšys su antroponimu *Lĩvens* visiškai įmanomas.

Likusių Latvijos vietovardžių su *liv-* kilmė kelia įvairių neaiškumų. Nesiplėsdamas bandysiu išskirti (suprantama, labai atsargiai) iš jų tuos, kurių, mano nuomone, laikyti etnoniminiais ar asmenvardiniais aiškesnio pamato nėra. Tai jau K. Būgos minėtas oikonimas *Lĩva* bei galbūt *Lĩves-dĩkis* bei *Lĩves-plava* (tvenkinys bei pieva – Blydienė), *Lĩves-kalni* (kalnas – Marcendarbė), *Lĩves-mežs* (miškas – Bikstai), *Lĩv-purvs* (pelkė – Sarkanmuiža), *Lėiv-ũrga* (laukas, dirva – Lejasciema). Šiuos būtų pamato kildinti iš lat. *lỹvis* „pelkė, pelkėta, liūnuota vieta“.

Neabejotinas finougrizmas, kaip minėta, yra Limbažų raj. Ruozėnų apyl. upės vardas *Lĩv-upe*, kurį M. Rudzytė sieja su lat. *lỹvis* „lybis“ arba „pelkė“, *lĩvenis* „pelkėta, liūnuota vieta“²³.

Atrodo, kad ir dabartinio vietovardžio *Liepāja* (lat. *Liepāja*) ankstesnė lytis buvo *Lĩva ar kaip nors panašiai, plg. 1411 m. *Lyva*, 1413 m. *Live*²⁴. Tokiu atveju šis miesto vardas neabejotinai būtų kilęs iš lat. *lỹvis* „pelkė“ arba tiesiog iš fino-

¹⁷ Endzelīns J. un Hauzenberga E. Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcai. – Rīgā, 1938, t. 1, p. 751.

¹⁸ Būga, RR t. 3, p. 613.

¹⁹ Ten pat, p. 561.

²⁰ Ten pat, p. 616.

²¹ Endzelīns J. Min. veik., p. 324.

²² Ten pat.

²³ Rudzīte M. Somugriskie hidronīmi Latvijas PSR teritorijā. – In: Latviešu leksikas attīstība. Rīgā, 1968, p. 187.

²⁴ Bielenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert. – St. Petersburg, 1892, S. 269.

ugrų kalbų, kaip mano A. Bylenšteinas, iš est. *liva* „smėlis“ ar suom. *liva* „dumb-las, maurai“²⁵.

Dėl lat. *Līv-bērzē* (dvaras – Lyvberzē), *Līve* (dvaras – Lyvè) kā nors tikra dar sunkiau pasakyti. Atrodo, kad jų ryšys su lat. *līvis* „pelkē“ nē kiek ne mažiau įtikimas kaip su *līvis* „lybis“.

Atskiras klausimas yra Latvijos vietų vardai su **līven-*. Kaip sakyta, dalis jų, pirmiausia oikonimai, gali būti laikomi asmenvardiniais. Tačiau visus juos kil-dinti iš antroponimų vargu ar būtų įmanoma. Pirmiausia reikėtų išskirti šiuos mikrotoponimus: *Līvene* (pieva – Nytaurē), *Līvenes* (pieva ir miškas – Zaubē), *Līvenis* (pieva – Gerai, pieva – Naukšēnai), *Līveņ-leja* ir *Līveņ-purvs* (slēnys ir pelkē – Kūduma). Jūs bene įtikimiausia kildinti iš lat. *līvenis* „pelkēta, liū-nuota vieta; pelkētas, liūnuotas jūros krantas“, *līveņs* „pelkētas, liūnuotas“²⁶. Matyt, panašios kilmės gali būti ir lat. *Līviņu-ceřpene* (pieva – Ezerē) – dėl jo plg. dar lat. *līvienis* „vieta, kur žemē linguoja“²⁷.

Atrodo, kad ir pievos vardas *Līvikas* (Lugažai) gali būti kilęs iš lat. *līvis* „pel-kē“.

Vadinasi, Latvijoje yra per pusantros dešimties vietovardžių, turinčių šaknį *liv-*, kurie yra iš fiziografinių nomenklatūrinių terminų *līvis* „pelkē“ arba *līvenis* „pelkēta vieta“.

Kaip buvo minėta, finougrų *liv-* gali būti vėlesnis perdirbinys iš *liv-*. Jeigu taip yra iš tiesų, tuomet latvių kalbos *līvis* bei galbūt *līvenis* (dėl ilgo *ī*) turėtų būti palyginti vėlyvi skoliniai, t. y. atėję po to, kai finougrų *liv-* dėl anksčiau minėtos priežasties pakito į *liv-*. Taigi Latvijoje iš palyginti vėlyvų ir neplačiai tepaplitu-sių skolinių turėjo atsirasti daug vietovardžių, tarp jų net hidronimų. Iš principo tai nėra neįmanoma (sakysim, lietuvių kalboje yra kelios dešimtys hidronimų, kilusių iš palyginti vėlyvų slaviškos kilmės apeliatyvų); tačiau abejonė vis dėlto lieka.

Svarbiausia čia yra tai, kad ir Lietuvoje, ir buv. Mažojoje Lietuvoje yra baltiškų toponimų, daugiausia hidronimų, turinčių šaknį *liv-*. Pateikiame juos.

Liet. *Livišas* (upė, Dabikinės int. – Akmenė); *Livintà* (upė, Želvos int. – Kaišiadorys); *Livē* ar *Lývē* (pieva – Onuškis, Lieponių k., Trakų raj.).

Pr. *Lywa*, *Lyue*, *Libe*, *Liebe* (upė); *Liwencz*, *Lewencz* (ežeras). Upė *Lywa* teka per ežerą *Liwencz*.

²⁵ Ten pat. Panašiai *Liepójos* kilmę aiškina ir H. Šalis – žr. Schall H. Preußische Namen längs der Weichsel. – In: Donum Balticum. Stockholm, 1970, S. 452. V. Dambē, tiesa, linkusi manyti, kad *Liepója* gali būti ir iš kuršių *lipa* ar *lipa* „liepa“ (Дамбе В. Соответствия в топонимии Латвийской ССР с древнепрусским языком. – Baltistica. I priedas, 1972, p. 57).

²⁶ Mülenbachs K., Endzelīns J. Min. veik., p. 491.

²⁷ Endzelīns J., Hauzenberga E. Min. veik., p. 751.

Dėl pr. *Lywa* pasakytina, kad šio upėvardžio pirminė, autentiška šaknis, matyt, buvo, kaip įrodė P. Skardžius, *liv-*. Ežero vardo *Liwencz* etimologinė lytis galėjo būti **Livint(a)s* ar **Livent(a)s*²⁸, kuri bemaž identiška su liet. upėvardžiu *Livintà*.

Taigi lietuvių ir prūsų vardyne yra penki toponimai, kurių archaiškumas didesnių abejonių lyg ir nekelia: liet. *Livišas*, *Livintà*, *Livė*, pr. **Liva* (ar pan.), **Livint(a)s*. Daugumos jų (išskyrus liet. *Livišas* ir *Livė*) kilmė jau aiškinta. G. Gerulio nuomone, pr. *Lywa* bei *Liwencz* primena liet. *Lėvuõ*, *Lėveniës* (upė) ir lat. *l'evenš* „Sumpfboden“²⁹.

Plačiausiai apie šių vietovardžių kilmę rašė P. Skardžius. Jo etimologija iš esmės sutampa su G. Gerulio. Bet P. Skardžius teisingai pastebėjo, kad vietoje nepatvirtintos latvių kalbos žodžio lyties *l'evenš* reikia vartoti lat. *lėvenis* (*lėvenis*, *lėvenis*) „pelkėta, judanti vieta; išplautas upės krantas; krūva, daugybė“. Be to, P. Skardžius dar atpasakojo K. Būgos nuomonę³⁰, kad lat. *livenis* galįs būti siejamas su liet. *lēveris* „lebeda, išsižiojėlis“, lat. *lēveris* „skarmalius, driskis“, toliau – su *liāuti*, *paliāuti* „nustoti, nutraukti, pabaigti“ ir kt.³¹ Toks siejimas abejonių nekelia, nes balsių kaita **lėv-*: *liv-* yra visiškai reguliari, plg. *drēbti*: *dribti*, *skēliāu*: *skīlo*, *tvērē*: *tvirtas* ir t. t.³² Vadinasi, lietuvių ir prūsų vietovardžiai su *liv-* yra giminiški su šaknies *lėv-* toponimais: be minėto liet. upėvardžio *Lėvuõ* dar lat. *Lėvenis* pieva. Manoma, kad baltų toponimai su **lėv-* gali būti žymiai didesnio, indoeuropietiško konteksto dalis – plg. kelt. *Leven* upė³³ bei trak. *leva* „pelkė, pelkėta vieta“³⁴.

Atrodo, kad prie šios šeimos galima priskirti ir liet. upėvardį *Liuvýnas* (Žygaičiai). Jo etimologijos raktas taip pat yra latvių kalboje – tai lat. *juvenis* „pelkėta, judanti vieta“, *juvens* „pelkėtas, liūnuotas“, *juvenēt* „linguoti, liumpsėti (apie pelkėtą, žole apaugusią vietą)“³⁵.

Taigi latvių kalboje yra trys apeliatyvai (bei jų variantai), turintys panašią – pelkės, klampios vietos – reikšmę: *lėvenis*, *livenis* ir *juvenis*. Jie, kaip minėta, turi atitikmenų – apeliatyvinių bei toponiminių – kitose indoeuropiečių kalbose. Drauge jie gali būti kelių baltiškų vietovardžių (prūsų, lietuvių) etimonai.

²⁸ Skardžius P. Lietuvių vandenvardžiai su -nt-. – Litanistikos darbai, III, 1, Chicago, 1973, p. 26–27.

²⁹ Gerullis G. Min. veik., p. 90.

³⁰ Būga, RR t. 2, p. 297–298.

³¹ Skardžius P. Min. veik., p. 26

³² LKG t. 1, p. 99.

³³ Duridanov I. Thrakisch-dakische Studien. Erster Teil. Die thrakisch-und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen. Sofia, 1969, S. 14.

³⁴ Ten pat, p. 89.

³⁵ Mülenbachs K., Endzelins J. Min. veik., p. 545.

Bet įmanoma, kad lat. *līvenis* yra giminė su lat. finougrizmu *līvis* „pelkė“ ir dėl to pats taip pat gali būti finougrizmas. Jo ryšys su *līvis* bei atitinkamais finougrų kalbų žodžiais rodo visiškai įmanomas svarbiausia dėl ilgo *ī* (*līv-*), nes, kaip matėme, kitose baltų kalbose pasitaiko tik (topo) leksema *liv-*. Antra vertus, lat. *līvenis* artimumas su *lēvenis*, *juvenis* toks aiškus, kad norom nenorom persasi abejonė dėl *līvenis* finougriškos kilmės (dėl apofonijos *lē-: liv-: lyv-* plg. liet. *plė-tė: plīto: plytėti; skėliau: skīlo : skỹla; kėliau : kīlo : kylėti* ir t. t.³⁶). Taigi problema be galo sudėtinga. Aiškesnių lingvistinių argumentų jai visiškai išspręsti tuo tarpu neturime. Tačiau visas apeliatyvinis ir toponiminis baltų kalbų kontekstas vis dėlto palieka vietos prielaidai, kad latvių kalboje galėjo būti apeliatyvas su *liv-*, tik jis vėliau, dėl skolinių *līvis* „pelkė“ ir pan., dėl *līvis* „lybis“ ir kt. analogijos galėjo pakisti į *līv-* (panašiai kaip finougrų *liv-* pakito į *līv-*).

Kaip ten bebūtų su latvių kalbos apeliatyvais bei toponimais, šiuo tarpu galime konstatuoti patį faktą, kad finougrų ir baltų kalbose yra apeliatyvų bei toponimų³⁷ su *liv-* (vėliau finougrų kartais *līv-*), kurių visų kildinti vienu iš kitų nėra pamato. Tai, matyt, tipologiniai bendrumai, kurių baltų ir finougrų kalbose be abejonės atsirastų ir daugiau.

Pastabomis apie baltų *liv-* ir finougrų *liv-* norėjome atkreipti dėmesį į vieną iš daugelio galimų argumentų vadinamosios nostratinių kalbų teorijos naudai. Šios teorijos žymiausias atstovas Vladislavas Iličius-Svityčius prie nostratinių kalbų prolytės *liw* „purvas, dumblas“ pateikia indoeuropiečių (ide. **leu(H)* „purvas, dumblas“: gr. *λίμα* „purvas: gėda“, alban. *lum* „dumblas“, lot. *lutum* „purvas“, sen. air. *loth* „purvas“ ir kt.) ir kitų kalbų duomenis. Iš baltų kalbų sumini tik liet. *litýnas* „valka, drumzlina valka“. Suprantama, kad indoeuropiečių kalbų grandinėje toks baltų kalbų atstovavimas yra visiškai nepakankamas, juoba kad ir pats žodis *litýnas* reikšme „valka, drumzlina valka“ lietuvių kalboje nepaliudytas³⁸. J. Pokorno žodyne, kurį žodžio *litýnas* šaltiniu nurodo V. Iličius-Svityčius, yra ne *litýnas*, bet *lutýnas*³⁹. Tačiau ir šis žodis lietuvių kalboje nėra žinomas. Taigi baltų kalbų medžiaga V. Iličiaus-Svityčiaus darbe yra ir nepakankama, ir netiksli. Kaip matome, jos yra kur kas daugiau.

Šiame straipsnyje stengiausi taip pat parodyti, kad baltų vietovardžiai ir asmenvardžiai su *liv-*, *līv-* yra labai skirtingos kilmės bei darybos. Kai kurie jų, visų

³⁶ LKG t. 1, p. 89.

³⁷ Dėl finougrų kalbų toponimų, palygink, pvz., est. *Liiva*, *Liivani* < est. *liiv* „smėlis“ — žr. Kettunen L. Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen. — Helsinki, 1955, S. 152.

³⁸ LKŽ pateikia tik žodį *lytýnas* „daugybė ledo lyčių, jų plotas“ (t. 7, p. 593), bet tai jau kitos kilmės žodis — priesagos *-ynas* vedinys iš *lytis* „didelis atitrūkęs ledo luitas, gabalas“.

³⁹ Pokorny, IEW p. 681.

pirma hidronimai, kaip matėme, gali būti labai plataus ir archaiško toponiminio konteksto dalis. Jeigu ši prielaida pasitvirtintų, tuomet į tokius hidronimus reikėtų pažvelgti visiškai kitomis akimis negu iki šiol. Tai pirmiausia tinka prūsų upės vardui *Liwa*, kuris pastaruoju metu tampa vienu svarbiausių argumentų, neva rodančių finougriško substrato prūsų vardyne buvimą⁴⁰. Neneigdami tokio substrato galimybės, vis dėlto turime konstatuoti, kad *Livos argumentas čia yra gana abejotinas.

Aptartasis atvejis taip pat rodo, koks sudėtingas yra baltų ir finougrų kalbų santykių klausimas. Greta daugelio kalbininkų (J. Endzelyno, K. Būgos, M. Rudzytės, A. Breidako ir kt.) teigiamo finougriškojo substrato bei prof. V. Šmido keliamos idėjos apie baltiškų vietovardžių finougrizacijos galimybę, tam tikrais atvejais, ypač kai reikalą turime su labai archaiškais reiškiniiais (toks, kaip matome, yra mūsų pavyzdys), įmanomas ir trečias kelias, susijęs su žymiai platesne vadinamųjų nostratinių kalbų problematika.

БАЛТ. **liṽ-*, ФИН.-УГР. **liṽ-*

Резюме

В статье анализируются все в настоящее время известные балтийские топонимы и антропонимы с корнем *liv-*. Из довольно большого числа таких топонимов выделяются самые архаические (прусс. *Lywa*, *Liwencz*, лит. *Livintà*, *Livė*, лтш. *Līva*, *Līv-purvs* и др.).

Удовлетворительная этимология таких топонимов невозможна без учета прежде всего соответствующих топонимических и в особенности апеллятивных данных финно-угорских языков (ср. урал.-фин. *liiva*, вод. *liva*, эст. *liiv* и т.д.). В связи с тем, что ареал лексемы *liv-* выходит далеко за рамки балтийских и финно-угорских языков, наряду с другими выдвигается гипотеза о возможности решения вопроса о связи балтийских и финно-угорских топонимов с *liv-* в пределах проблематики так наз. ностратических языков.

⁴⁰ *Žr.* Górniewicz M. *Toponimia Powiśla Gdańskiego*. — Gdańsk, 1980, s. 7, 252—253, 338. Ten ir literatūra.